

EEN NIEUWE ONDERSOORT VAN DE ROTGANS, *BRANTA BERNICLA NIGRICANS*, VOOR NEDERLAND

The Black Brant, *Branta bernicla nigricans*, a new subspecies of the Brent Goose for The Netherlands

A. J. BEINTEMA, E. VAN DER BILT, B. HELMING EN T. THUYLS

BESCHRIJVING EN DISCUSSIE

Van 29 november 1974 tot 16 april 1975 werd op Terschelling bij herhaling tenminste één Rotgans aangetroffen van de voor Nederland onbekende ondersoort *Branta bernicla nigricans* (Lawrence). Het zal vele Nederlandse waarnemers niet bekend zijn dat deze vorm in principe in Europa voor kan komen, en hij wordt ook niet behandeld in de gangbare Europese veldgidsen. Het lijkt daarom wenselijk eerst in te gaan op het voorkomen van ondersoorten van Rotganzen in het algemeen, alsvorens de waarnemingen verder te bespreken.

De Rotgans *Branta bernicla* heeft een arctische, circumpolaire verspreiding. Er worden in de regel drie ondersoorten onderscheiden. De nominatvorm *B.b. bernicla* broedt in Noord-Siberië, oostelijk tot Taimyr en overwintert in Europa, voornamelijk in het Waddengebied, in de Delta en

Fig. 1. *Branta bernicla nigricans* tussen gewone Rotganzen (*B.b. bernicla*). Let op contrastverschillen en op brede halsring.

Fig. 1. Black Brant among Dark-breasted Brent Geese. Note differences in contrast and wide neck collar.

Foto: A. J. BEINTEMA

langs de Engelse en Franse kust. De Witbuikrotgans *B.b. hrota* broedt in Oost-Canada en op Groenland, Spitsbergen en Frans-Jozefland; hij overwintert in Denemarken, op de Britse eilanden, vooral in Ierland, en aan de oostkust van de Verenigde Staten. De derde ondersoort *B.b. nigricans* broedt in Oost-Siberië vanaf Taimyr, in Alaska en in West-Canada; hij overwintert langs de Aziatische en Amerikaanse kusten van de Stille Oceaan (Bauer & Glutz 1968).

In zijn verspreiding is de Rotgans een „ringsoort”, waarbij uitgaande van oostelijk Canada de ganzen naar het oosten toe steeds donkerder van kleur worden. Ook binnen de vormen *bernicla* en *nigricans* zijn de individuen van oostelijke populaties donkerder gekleurd dan die van de westelijke. De uiteinden van de ring, waar de ganzen dus het sterkst van elkaar verschillen, raken elkaar in arctisch Canada, waarbij het zelfs mogelijk is dat lichte en donkere populaties naast elkaar voorkomen zonder te bastaarderen. In vele Amerikaanse vogelboeken wordt *nigricans* dan ook als een aparte soort, de „Black Brant”, behandeld. Deze onderscheidt zich van *bernicla* door een donkerder rug en buik, die maar zeer weinig lichter zijn dan de zwarte borst en hals, alsmede door wittere flanken, die sterk met rug en buik contrasteren en getekend zijn met gebogen donkerbruine randen. De witte halsring is breder en aan de voorzijde doorgaans geheel gesloten. Goede afbeeldingen zijn te vinden in vogelgidsen die betrekking hebben op westelijk Noord-Amerika en in Delacour (1954, Vol. 1 blz. 184). De in het „Atlantisch nummer” van Het Vogeljaar afgebeelde foto (1975. Vogeljaar 23: 232) toont helaas niet de zo karakteristieke zijkant. Wel is de doorlopende halsring te zien.

De Siberische populatie van *B.b. nigricans* wordt ook wel apart benoemd als *B.b. orientalis*, op grond van de gemiddeld lichtere kleur dan die van de Amerikaanse populaties (Uspenski 1960). De individuele variatie schijnt echter zo groot te zijn, dat zelfs in de hand de herkomst van een exemplaar niet met zekerheid te bepalen zou zijn. Bauer & Glutz (1968) houden het dan ook op drie ondersoorten, evenals de auteurs van het in voorbereiding zijnde „The Birds of the Western Palaeartic” (mond. meded. C. Roselaar).

In verband met toenemende veranderingen in het voorkomen van Rotganzen in Nederland, werd in 1974/75 door Van der Bilt, Helming en Thuyls voor het Rijksinstituut voor Natuurbeheer onderzoek verricht naar voorkomen en leefwijze van de Rotganzen op Terschelling. Op de najaarstrek, maar vooral op de voorjaarstrek, verschenen er grote aantallen Rotganzen (maximum 16 000). Daarnaast bleek een groep van ongeveer 1100 exemplaren te overwinteren. Bij het bestuderen van deze groep werd herhaaldelijk tenminste één exemplaar waargenomen, dat duidelijk kenmerken droeg van *B.b. nigricans*. Omdat het aanvankelijk niet duidelijk was dat het hier een bijzondere waarneming betrof, werd niet iedere keer genoteerd, dat een exemplaar gezien was; evenmin werd een gedetailleerde veldbeschrijving gemaakt. Gelukkig kon op 27 maart 1975 deze gans bij toeval

gefotografeerd worden door Beintema en Thuyls, te midden van circa 800 andere Rotganzen, achter Hoorn. De vogel onderscheidde zich in gedrag op geen enkele wijze van de andere; hij hield zich ook niet afzijdig. Rug en buik waren opvallend donker, vrijwel zonder contrast overgaand in borstpartij enerzijds en vleugelpunten anderzijds. Flanken opvallend wit, getekend met gebogen donkere lijnen en door een zwarte rand van de witte onderstaart gescheiden. Witte halsvlek breder dan bij andere Rotganzen. In hoeverre de halsvlekken elkaar aan de voorzijde raakten, werd niet gezien. Enkele foto's werden door J. Wattel in Engeland getoond aan P. J. K. Burton, die veel onderzoek aan Rotganzen gedaan heeft en de ondersoorten kent. Deze bevestigde de determinatie zonder aarzeling.

Uit diverse aantekeningen konden chronologisch de volgende waarnemingen achterhaald worden:

29-11-'74, 8-1-'75 en 10-1-'75 in de polder bij Dellewal, 30-1-'75 en 17-2-'75 in de polder achter Oosterend, 14-3-'75 op de kwelder bij de Keeg, 27-3-'75 in de polder achter Hoorn (zie boven) en 16-4-'75 op de Boschplaat bij de Eerste Slenk. Al deze waarnemingen hebben betrekking op één exemplaar, in gezelschap van gewone Rotganzen, met uitzondering van de waarneming op 29-11-'74. Toen werden twee opvallend donkere exemplaren met witte zijkant gezien; deze waren bij andere Rotganzen. Ze waren samen en hielden zich ietwat afzijdig van de rest (Thuyls). Er heeft dus tenminste één exemplaar op Terschelling overwinterd.

Dit is niet de eerste waarneming voor Europa. Burton ontdekte in februari 1957 een exemplaar tussen gewone Rotganzen bij Foulnes (Essex) in Engeland, dat daar enige tijd verbleef (Anon. 1958). Op dezelfde plaats werd in februari 1958 een (mogelijk hetzelfde) exemplaar waargenomen (British Ornithologists' Union 1971).

De mogelijkheid dat waarnemingen van *B.b. nigricans* in Europa betrekking hebben op uit gevangenschap ontsnapte exemplaren, mag niet geheel uitgesloten worden. Hoewel men weinig Rotganzen in gevangenschap aantreft, is het juist deze ondersoort die zich het beste laat kweken en die daardoor het meest gehouden wordt. Op zichzelf is verdwaald voorkomen in Europa echter niet onwaarschijnlijk. Hoewel *nigricans* naar het oosten wegtrekt en *bernicla* naar het westen, zouden beide vormen op Taimyr met elkaar in contact kunnen komen (Uspenski 1960), zodat meevliegen met een „verkeerde” groep zeker mogelijk moet zijn. In hoeverre beide vormen op Taimyr kruisingen vormen en hoe deze eruit zouden moeten zien, is niet duidelijk.

C.N.A.: bevestigde waarneming.

SUMMARY

From November 29th, 1974, until April 16th, 1975 at least one individual of *Branta bernicla nigricans* was regularly observed on the island of Terschelling, in the Dutch Waddensea. The bird was seen together with about 1100 wintering Dark-breasted Brent Geese, (*B.b. bernicla*). Since

this subspecies, of which the Siberian population is sometimes separated as *B.b. orientalis*, it is not described in European field guides, some general information is given on subspecies of the Brent Goose. This is the first record for the Netherlands which has been accepted by the Dutch Record Committee (CNA). One individual was seen in England in 1957 and in 1958.

LITERATUUR

- Anon. (P. J. K. Burton) 1958. Essex Bird Report for 1957: 12.
- Bauer, K. M. & U. N. Glutz von Blotzheim 1968. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 2. Anseriformes (1. Teil). Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main, West-Duitsland.
- British Ornithologists' Union. 1971. The Status of birds in Britain and Ireland. Blackwell Scientific Publications, Oxford, London & Edinburgh, Engeland & Schotland.
- Delacour, J. 1954. The Waterfowl of the World. Vol. 1. 6e druk 1974. Country Life, London. Engeland; Arco publishing company, Inc., New York, V.S.
- Uspenski, S. M. 1960. The Brent Goose in the Soviet Union. The Wildfowl Trust Annual Report 11: 80-93.

Adres: Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Kasteel Broekhuizen, Leersum.